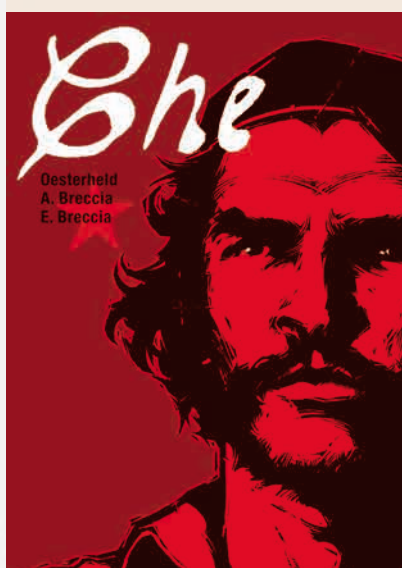
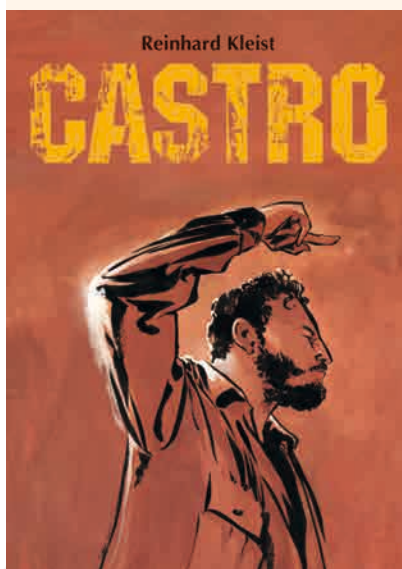

S. Jacobson, E. Colón, *Che. Een grafische biografie*

(Karakter Uitgevers: Uithoorn 2011), 113 blz., € 19,95.

H. Oesterheld, A. Breccia, E. Breccia, *Che*

(Silvester Strips: 's-Hertogenbosch 2011), 95 blz., € 19,95.

M. Charles, J.F. Charles, O. Wozniak, *Libertad! Che Guevara*

(Casterman: Brussel 2006), 48 blz., € 6,25.

R. Kleist, *Castro*

(Silvester Strips, 's-Hertogenbosch 2011), 288 blz., € 19,95.

Zal het de beroemde foto zijn die Alberto Korda in 1960 maakte van Che Guevara, die ervoor heeft gezorgd dat er sinds kort maar liefst drie grafische biografieën over hem zijn? Natuurlijk, Che heeft een tumultueus leven geleid en is zeker meerdere publicaties waard, maar of er markt is voor drie boeken is de vraag.

Che Guevara: Argentijnse elitezoon, astmatische jongen, opgeleid tot arts, radicaal, revolutionair, medestander van Fidel Castro, minister, president van de nationale bank, (mislukte) exporteur van de Cubaanse revolutie naar Afrika en Zuid-Amerika, martelaar na zijn dood in Bolivia.

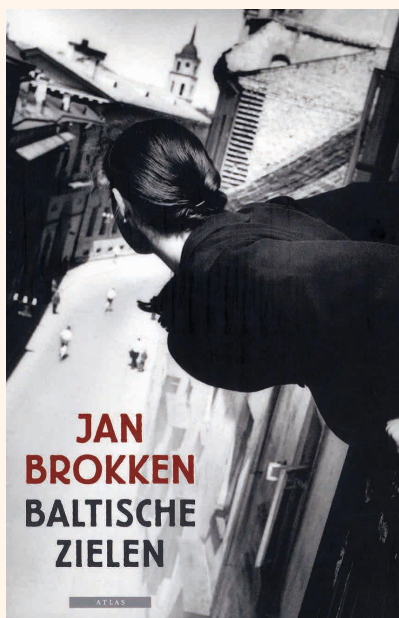
Zo samengevat moet het mogelijk zijn een onderhoudende strip van zijn leven te maken. Twee van de drie boeken slagen daarin, maar wel op volkomen verschillende wijze. *Libertad* hoort daar niet bij. Het is een warrig verhaal, met flashbacks en -forwards, waarin Guevara een vlakke figuur is en blijft. Zelfs voor kenners is het verhaal moeilijk te volgen. *Libertad* was het eerste stripverhaal van de Belgische uitgeverij Casterman in de serie 'Rebels'. Na kritieken zijn de volgende boeken (over Ahmad Shah, Marilyn Monroe en John F. Kennedy) van een kort chronologisch overzicht voorzien. Ook dat heeft weinig geholpen; 48 bladzijden is te weinig – ook al is het op stripformaat – en het heen en weer vliegen door de geschiedenis geeft een incoherent beeld. De kracht van *Che* zit in de betrokkenheid van de auteurs. Oesterheld

en vader en zoon Breccia maakten het boek als reactie op de dood van hun held. Het boek was een groot succes in hun vaderland Argentinië en in andere Latijns-Amerikaanse landen. Het is een hagiografie, maar dan in vette diepzwarte schetsen, die van zoon Enrique (die drie van de zeven hoofdstukken tekende) nog zwarter dan van zijn vader. De strip *Che* is zelf inmiddels ook deel van de geschiedenis, want het mocht lang niet overal worden uitgegeven. Nu pas wordt het ook in andere talen uitgebracht. Het boek zal zijn weg naar de liefhebber wel vinden, dunkt me.

Che. Een grafische biografie doet, in vergelijking met het Argentijnse boek, bijna vrolijk aan. Het is een kleurrijk boek, getekend in de klare lijn. Het is ook een uiterst degelijke publicatie, met op verschillende plaatsen korte achtergronden (bijvoorbeeld over de politieke situatie in alle Latijns-Amerikaanse landen, het ontstaan van de Koude Oorlog en de Cuba-crisis) en, vanaf de motorreis op *la Ponderosa* (een Norton motor) een vlekkeloze verbeelding van het leven van Guevara. Komt Che daarmee echt tot leven?

Nou, nee, dat lukt niet in ruim honderd bladzijden, maar dat was waarschijnlijk ook niet de bedoeling. En als er dan 175 bladzijden bij komen, is dat dan een garantie voor diepgang?

Ook dat is niet het geval in de grafische biografie van Duitser Reinhard Kleist over Fidel Castro. Ook hier wordt het bekende verhaal verteld. Het is wel een fraaie, schetsmatig

getekende biografie, gebaseerd op de Castro-biografie van Volker Skierka, die Kleist ook adviseerde. Dat alles natuurlijk tegen de achtergrond van de geschiedenis, waar *el máximo líder* zo'n belangrijke rol in heeft gespeeld. Kleist haalt een truc uit om in het verhaal dicht bij Castro te komen: hij laat het verhaal vertellen door een imaginaire Duitse journalist – Karl Mertens – die zich in de jungle van de Sierra Maestra bij de revolutionairen aansluit. Daar interviewt hij Castro en zijn naasten, waarbij Kleist zowel de revolutionairen als de journalist tekent en laat praten. In feite tracht hij zo het gemis van wat de beste graphic novels

– *Maus* van Spiegelman, de reportages van Joe Sacco, *Persepolis* van Marjane Satrapi, *Kraut* van Peter Pontiac – zo goed maakt, namelijk 'het persoonlijke', te omzeilen. Dat werkt enigszins, maar kan toch niet verbloemen dat hij niet verder is gekomen dan vier weken Cuba, een berg literatuur en acht films.

Ger Jan Onrust

Jan Brokken, *Baltische Zielen*

(Uitgeverij Atlas: Amsterdam, 2010),
464 blz. € 24,90.

Enkele jaren geleden reisde ons gezin met een oude ijsbreker van Röstock naar Riga om de Baltische staten eens te gaan verkennen. Mijn kinderen waren verbijsterd dat we weer een gebied hadden uitgezocht waar geen enkele andere Nederlander naartoe wilde op vakantie. Naast de prachtige natuur waren er nog veel overblijfselen van de Tweede Wereldoorlog en van de Russische bezetting te vinden. Soms compleet verlaten gebouwen uit de Sovjettijd waar niemand meer wilde wonen. Ook waren er vervallen ruïnes die dan plotseling wel bewoond bleken. Of idyllische meertjes met beverburchten die uitmondde in vuilstortplaatsen. Heel af en toe vond je na lang zoeken een gedenkteken met daarop enorme aantallen omgekomen Joden.

De eerste reis van Jan Brokken naar Estland was met een kustvaarder die voorzichtig laverend, tussen achtergelaten mijnen in de Oostzee, in Pärnu in Estland aanlegde. Daar kwam hij onder de bekoring van de uitgestrekte bossen, oude landgoederen, interessante mensen en de schitterende Oostzee. In *Baltische zielen* probeert Brokken de geschiedenis van de twintigste eeuw van deze landen weer te geven aan de hand van levensbeschrijvingen van markante persoonlijkheden of families die in Estland, Letland of Litouwen woonden. De Baltische staten waren na de Eerste Wereldoorlog onafhankelijk geworden van de Sovjet-Unie en werden tijdens de Tweede Wereldoorlog bezet door de Duitsers om kort daarna opnieuw door de Sovjet-Unie te worden geannexeerd. De bevolking van de Baltische staten is heel divers. Voor de Tweede Wereldoor-

log woonden er naast de oorspronkelijke bevolking ook een Duitse elite en grote groepen Joden. Na de onafhankelijkheid in 1991 bleken er ook veel Russen te zijn die tijdens de Sovjettijd onvrijwillig waren geëmigreerd.

Veel families kwamen tijdens de Tweede Wereldoorlog en in de periode daarna in problemen omdat ze van socialistische of juist van aristocratische afkomst waren. Of omdat ze van Duitse of Joodse origine waren en bijvoorbeeld een verkeerd beroep hadden, zoals de welvarende boekhandelaar en uitgever Janis Roze in Riga die door de Russen op transport naar Siberië werd gezet. Hij zou nooit meer terugkeren. Een ander verhaal gaat over Hannah Ahrendt die in Königsberg, het huidige Kaliningrad, was grootgebracht. Brokken beschrijft de familie van het geassimileerde Joodse meisje, de studententijd en haar verhouding met docent Martin Heidegger, de ontwikkeling van haar filosofische gedachtegoed en uiteindelijk de vlucht naar de Verenigde Staten.

Het laatste verhaal gaat over Herman Simm, volksheld, commissaris bij de politie en in 1996 tot hoofd van de binnenlandse veiligheidsdienst van Estland benoemd. In 2004 trad Estland toe tot de NAVO waarna Simm ook alle vertrouwelijke informatie van het Atlantisch Bondgenootschap ontving. In 2008 bleek dat Simm altijd alle geheime informatie aan Moskou had doorgegeefd. Want in de jaren zestig was hij door de KGB op zwarthandel betrap en was vervolgens onvrijwillig in hun gelederen opgenomen. Een voorbeeld van de dubbelzinnige houding van veel Esten: 'De vijand was de Rus, meer nog dan de Duitser, maar van de vijand kon je profiteren.'

Joke Noordstrand